

TEEMA 2: Jätkusuutliku arengu sotsiaalsed aspektid. Õuesõppe mõiste ja olemus.

2.1 Jätkusuutliku arengu sotsiaalsed aspektid

Loodushariduse tähtsus

Kuna kooli alamal astmel olev laps ei tunne veel huvi üksikute ainealade vastu, siis on väga tähtis õppesisu käsitleda ainevaheliste seoste ja tegevustena. Lapsel tekib siis püsiv ja kestav huvi, mis on eduka õppetöö eeltingimuseks. (J.Käis)

Kaugema minevikuga võrreldes on õuesõppimise osa meie haridusasutustes oluliselt vähenenud. Tänapäeval on suhtumine muutunud inimkeskseks. Tehnoloogia areng ja demograafiline plahvatus on kujundanud olukorra, kus inimtegevus mõjutab ohtlikult looduslikke ökosüsteeme. Inimesed ei taju ohte, mis kaasnevad sellega, kui tegutsetakse lühinägelikult vastuolus looduslike protsesside toimimise seaduspärasustega. Meie postmodernne infoühiskond laseb kasvavale põlvkonnale üha vähem anda edasi vanema põlvkonna kogemusi ja tarkusi. Tihti koheldakse inimesi, kes hoolivad meie loodus- ja kultuuripärandist, muuseumiesemetena. Lapsed on üha enam loodusest võõrandumas. Vähestel linnalastel on võimalik veeta suve maal vanavanemate juures, heaperemehelike metsa- või põllumeeste hulgas, kes loodust tunnevad ja austavad. Loodushoiu alus on aga looduse tundmine.

Õppides lapsena loodust tundma on inimeses täiskasvanuna huvi ümbritseva looduse vastu suurem. Vahetud, meelelised kogemused, - need pole iseloomulikud mitte ainult laste puhul. Mida enam loodust tagaplaanile tõrjutakse, seda tugevamalt igatsevad elava järele ka täiskasvanud. Arvukad erinevad pakkumised püüavad seda lünka täita. Lapsed ja täiskasvanud peavad läbi mänguliste kogemuste loodust enda jaoks avastama ja seeläbi vaimustust kogema. Ning läbi sellise mõistmise ja avastamise olema valmis seda kaitsma õppima. Sest kes loodust tunneb, mõistab lõpuks, et ta on osa meist ja meie osa temast. Toetudes nendele põhiargumentidele, said konkreetsetele looduspedagoogilise tööga tegelevate gruppide poolt välja toodud erinevad printsiibid ja ideed, milledest tähtsamad on siinkohal lühidalt esitletud:

- *Looduskontaktid*

Eelkõige on muidugi tähtis, lastele elamust pakkuvaid keskkondi ligipääsetavaks teha, kus nad saaksid mängulises vormis loodusega "suhelda", looduslikke materjale proovida ja seiklus-avastusretkele minna. Sellised "loodusruumid" kuuluvad parimal juhul pedagoogilise asutuse maa-ala hulka, kuid selle asemel võib neid ka grupiga mujalt otsida.

- *Teadmised ökoloogiast ja loodussõbralikust hoiakust*

Teadmisi ökoloogilistest seostest saavad lapsed kõige paremini läbi praktiliste kogemuste ja avastuste. Looduspedagoogikas peetakse sellisest tervikliku õppimise seosest eriti lugu.

- *Eeskuju andev keskkonnasõbralik hoiak*

Lapsed õpivad järele aimates ja orienteeruvad tugevalt tugiisikule. Seetõttu on oluline, et õpetajad oleksid lastele eeskujuks selles osas, kuidas loodusesse vastutustundlikult ja respektiga suhtuda ning et lapsed saaksid osa õpetaja enda suhtest loodusega kui ta neile oma teadmisi ja muljeid edasi annab.

- *Rõõm ja vaimustus looduses kogetust*

Ühine mängimine on looduspedagoogikas suure tähtsusega, sest mängud sobivad lastele suurepäraselt loodusega tutvumiseks ja vaimustuse äratamiseks. Elav, vahetu suhe loodusesse ja õppeprotsessi on võimalik lihtsaimalt pingevabas keskkonnas, kui lastel on koos hea olla. Olenevalt grupist ja situatsioonist saab valida mängu, mis lasevad kogeda harmooniat ja rahu, tutvumist loomulike seostega, mis meie meeli puuduavad ja eelkõige lõbu pakuvad. (Umwelt und Artenschutz 2002)

Eelnevat silmas pidades on viimase aja märksõnad:

- Säästev areng
- Keskkonnaharidus
- Ökoloogiline kasvatus
- Loodushoid

Säästev areng (Sustainable development)

Säästev areng (kasutatakse ka mõistet jätkusuutlik ja kestlik areng) on sotsiaal-, majandus- ja keskkonnavaldkonna pikaajaline sidus ja kooskõlaline arendamine, mille eesmärgiks on inimestele kõrge elukvaliteedi ning turvalise ja puhta elukeskkonna tagamine täna ja tulevikus.

Säästev areng on aluseks Eesti, Euroopa Liidu, Läänemere piirkonna ja ülemaailmsete poliitikate kujundamisel. Säästva ehk kestliku ühiskonna kujundamiseks täidetakse riigi pikaajalisi arengueesmärke ja keskendutakse loodusvarade läbimõeldud kasutamisele, inimeste tarbimisharjumuste kujundamisele, uute tehnoloogiate rakendamisele ja ühiskonna sotsiaalse sidususe suurendamisele.

Säästva arengu peamine idee – majanduskasv ja inimeste heaolu suurenemine ei tohi toimuda järeltulevate põlvete ja keskkonna arvelt – sõnastati esmakordselt 1987. aastal Gro Harlem Brundtlandi juhitud komisjoni tegevusraportis „[Meie ühine tulevik](#)“. Ülemaailmsed säästva arengu eesmärgid kiideti heaks 1992. aastal ÜRO keskkonna ja arengu [maailmakonverentsil](#) Rio de Janeiro ja kinnitati 21. sajandi ülemaailmne säästva arengu tegevuskava aastani 2030 [Agenda 21](#).

Agenda 21 kohaselt tuleb maailma riikidel oma vajadusi ja võimalusi arvestades seada pikaajalised arengusuunad, mis aitavad saavutada kvalitatiivse majanduskasvu; tagada inimeste elutaseme tõusu; kindlustada stabiilse rahvaarvu; muuta väärtushinnanguid ja (tarbimis)harjumusi; säilitada ja mõistlikult kasutada ressursse; arvestada keskkonna taluvuspiiridega ning vähendada jäätmete ja saasteainete hulka.

Eesti säästva arengu riiklik strateegia Säästev Eesti 21. 2005. Keskkonnaministeerium, Tallinn. http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=90658/SE21_est_web.pdf
EL säästva arengu strateegia (uuendatud juunis 2006) EU Sustainable Development Strategy (EU SDS)– Renewed Strategy

<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/06/st10/st10117.en06.pdf>

Pikaajaliste säästva arengu eesmärkide täitmisega viib iga riik ellu oma arengupoliitikat ja panustab ülemaailmsesse säästva arengu protsessi.

Säästev Eesti 21 kohaselt on Eesti pikaajalised arengueesmärgid aastani 2030:

- * Eesti kultuuriruumi elujõulisus.
- * Inimese heaolu kasv.
- * Sotsiaalselt sidus ühiskond.
- * Ökoloogiline tasakaal.

Keskkonna haridus

Keskkonnahariduslik tegevus lähtub säästva arengu põhimõtetest ja põhineb riiklikul õppekaval.

Ühe olulisema keskkonnaharidusliku verstapostina allkirjastasid keskkonnaminister ning haridus- ja teadusminister 2005. aastal *Ühise tegevuse memorandum*i, mis muuhulgas sõnastab keskkonnahariduse arendamise Eesti riigi prioriteedina. Eesmärk on õppeprotsessi kaudu kujundada vastutustundlik, keskkonda väärtustav ja hoidev kodanik. memorandum asendas 2000. aastal allkirjastatud Keskkonnaministeeriumi ja haridusministeeriumi Ühise tegevuse kava.

Kahe ministeeriumi koostöös valmis 2006. a *Keskkonnahariduse kontseptsioon*, mille keskkonnaminister ja haridus- ja teadusminister teadmiseks võtsid.

Vastavalt kahe ministeeriumi kokkuleppele on Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas nüüdseks juba kümme aastat arendatud praktiliseks keskkonnahariduse andmiseks sobilikku infrastruktuuri ning tööle on vajaliku väljaõppe saanud spetsialistid.

Loodushariduse keskusena tegutseb keskkonnaministeeriumi valitsemisala asutus *Eesti Loodusmuuseum*, kus on tööle kolm loodushariduse spetsialisti, kellest üks tegeleb venekeelse elanikkonnaga. Kokku saab Eesti Loodusmuuseumis riiklikku õppekava toetavatest õppeprogrammidest osa ligi 20000 õpilast aastas. Paralleelselt tegeleb muuseum õpetajate täienduskoolitusega. Loodusmuuseumi kodulehele tasub aeg-ajalt pilk peale visata, sealt võib leida ka muuseumi kogude põhjal koostatud virtuaalnäitusi.

Kümne aastaga on *Riigimetsa Majandamise Keskus* välja arendanud kogu riiki katva looduskeskuste võrgustiku, kus töötavad pädevad spetsialistid. Ka RMK looduskeskused pakuvad aastas ligi 20 000 õpilasele õppeprogramme, mis on koostatud riikliku õppekava põhjal.

Keskkonnaameti koosseisus on keskkonnahariduse osakond, millel on töötajad kõigis maakondades. Keskkonnaharidus sai keskkonnaametis alguse kohustusest tutvustada inimestele kaitsealade ja rahvusparkide loodusväärtusi. Säästva arengu hariduse nõuetele alusel töötatakse nüüd välja õppeprogramme, mis käsitlevad selliseid keskkonnaharidusega seotud aspekte, nagu jäätmemajandus, maavarade kaevandamine ja muud keskkonna seisundit mõjutavad majanduslikud ja kultuurilised aspektid.

Keskkonnaministeeriumi initsiatiivil on loodud veebipõhine andmebaas, kust leiab keskkonnaharidust pakuvate asutuste kontaktandmed, olenemata asutuste kuuluvusest või omandivormist, ja riiklikku õppekava toetavad õppeprogrammid.

Oluliseks peame ka ajakirjanikele suunatud valdkondlikke keskkonnakoole. Ajakirjanikud on osa saanud metsakoolist, jäätmekoolist, kalanduskoolist, euroraha-koolist; asjakohaseid teemasid järgmiste koolide korraldamiseks jagub aastateks. Koolides selgitavad valdkondade asjatundjad ajakirjanikele erinevate otsustega seotud asjaolusid.

Keskkonnahariduse büroo korraldab SA *Keskkonnainvesteeringute Keskuse* keskkonnateadlikkuse programmile esitatud taotluste hindamist. Nimetatud programmi eesmärk on toetuste jagamine elanikkonna keskkonnateadlikkust suurendavate tegevuste jaoks.

Keskkonnahariduse büroo juures tegutseb erialaraamatukogu, mille ülesanne on infoteenuste osutamine ministeeriumi ametnikele, kirjanduse ja infoväljaannete tellimine ning Keskkonnaministeeriumi osalusel välja antud keskkonnateemaliste teavikute levitamine sihtrühmadele, sh koolidele ja raamatukogudele. Raamatukogu teenindab ka spetsialiste väljastpoolt ministeeriumi.

Keskkonnaministeerium teeb keskkonnahariduse edendamisel koostööd Haridus- ja Teadusministeeriumi ja teiste keskkonnaharidusega tegelevate asutustega.

Keskkonnahariduse büroo juhataja esindab Keskkonnaministeeriumi *UNESCO Eesti Rahvusliku Komisjoni nõukogus*. UNESCO tegevuste seas on säästva arengu hariduse edendamine kogu maailmas aina enam tähelepanu pälviv valdkond.

Keskkonnaministeerium toetab säästva arengu edendamist Eestis vastava infrastruktuuri arendamisega, loodus- ja keskkonnahariduse spetsialistide pideva koolitamisega, säästva

Õuesõpe alushariduses. Lehte Tuuling TLÜ Rakvere Kolledz

arengu alase õpivara täiustamisega ning kümnetele tuhandetele õpilastele üle Eesti tasuta riiklikke õppekavasid toetavaid programme pakkudes.

Keskkonnaministeeriumis tegeleb keskkonnahariduse ja -teavituse valdkonnaga avalike suhete osakond, mille koosseisus on keskkonnahariduse büroo.

Astudes Euroopa Liitu ning ühinedes inimarengut ja keskkonnakaitset puudutavate rahvusvaheliste kokkulepetega on Eesti võtnud endale mitmeid kohustusi säästva arengu ning seda toetava hariduse valdkonnas.

Haridus- ja teadusminister Tõnis Lukas kinnitas 27. veebruaril 2008 käskkirjaga nr 210 [keskkonnahariduse arengukava tööühma](#), mille ülesandeks oli valdkonna arengukava "Keskkonnahariduse arengukava 2008-2013" eelnõu koostamine.

Keskkonnaminister Jaanus Tamkivi kinnitas 12.jaanuaril 2011 Euroopa Liidu Sotsiaalfondi (ESF) poolt kaasrahastatava programmi „Keskkonnahariduse arendamine“, mille eesmärk on anda arengutõuge keskkonnahariduse arendamisele nii üld- kui koolivälises hariduses.

Keskkonnahariduse arendamise programmi tegevuste seas on olulisim täienduskoolituste korraldamine nii formaalharidussüsteemi õpetajatele ja õppejõududele kui kooliväliselt keskkonnaharidust pakkuvatele spetsialistidele.

Programmi raames arendatakse keskkonnahariduse koostöövõrgustikku, et riiklikel õppekavadel põhinev ja kooliväline keskkonnaharidus toetaks teineteist ning keskkonnahariduse areng Eestis oleks süsteemne ja kestav.

Ökoloogiline kasvatus

Ökoloogiline kasvatus on sihikindel tegevus looduskeskkonda säästvalt suhtuva isiksuse kujundamiseks, keda iseloomustab kõrge teadlikkus ja vastutustunne ning looduse kasvatusel põhimõtetele vastavad veendumused ja käitumise motiivid.

Ökoloogilisse kasvatusse ja looduskaitse haridusse ei tohi suhtuda kui nüüdisajal moodi minevasse pedagoogika valdkonda. Ökoloogilises kasvatuses ei piisa üksnes loodusobjektide, nähtuste tundmisest, vaid vajalikud on teadmised looduses valitsevatest seostest ja suhetest. Et mõistetakse taimede ja loomade elutegevuse iseärasusi, peame nii taimi kui loomi käsitlema

seoses ümbritseva keskkonna ja sesoonsete nähtuste muutustega vahetult looduses. Seostades elu ja eluta looduse komponente, hakkavad lapsed tunnetama looduse terviklikkust.

Mis on ökoloogiline jalajälg? Ökoloogilise jalajälje mõiste võeti kasutusele, et hinnata planeedi seisundit ja inimtegevuse mõju sellele. Ökoloogilise jalajälje arvutuste aluseks on maakera pind, kui piiratud ressurss, mida mõõdetakse globaalsetes hektarites. See näitab toidu, toodete ja energia tarbimist piirkonnas võrrelduna bioloogiliselt produktiivse maa või mere pindalaga ehk võimalike ressursside hulga, mida on vaja tarbimise rahuldamiseks ja elanikkonna tekitatud reoainete absorbeerimise ks. Globaalseid hektareid arvestatakse 2002. aasta andmete põhjal, kuna uuemaid koondandmeid ei ole. Et saada aru ülemaailmse jätkusuutliku arengu sihtidest ja võimalustest, on meil vaja näha ökoloogilist jalajälge nii globaalsel (terve planeet), lokaalsel (ettevõtte, kogukond, riik jne) kui ka üksikindiviidi tasandil. Ökoloogilise jalajälje meetodi töötasid välja professor William Rees ja doktor Mathis Wackernagel 1990. aastate algul.

Ökojalajälje kalkulaator, millega igaüks saab oma jalajälge arvestada asub aadressil <http://www.ut.ee/mobility/jalajalg>. Kes tahab aga veidi täpsema arvutamisega tegeleda, sel tasub katsetada järgnevat kalkulaatorit <http://kesa.edu.ee/kalkulaator>.

Loodushoid

Loodushoiuks loeti juba 1938. aastal jõustunud uues loodushoiu seaduses:

- looduskaitset ja
- loodusilu säilitamist ja arendamist

Vajadus loodust hoida ja kaitsta muutub tänapäeval aina olulisemaks.

Loodushoid on looduse kaitsmine kahjuliku inimtegevuse eest, mis saavutatakse inimese loodushoidliku tegevuse ja teadlikkuse tagajärjel.

Loodushoiu alla loetakse mõnikord ka looduse rikastamist, näiteks introduktiooni ja haljastamist. Loodushoiu lähtealus on looduse tundmine. Õppides lapsena loodust tundma on inimeses täiskasvanuna huvi ümbritseva looduse vastu suurem. Looduskaitse seisukohalt

loodusesse õige ja heasoovliku suhtumise kujundamisel on oluline lähtuda järgmistest tõdedest:

- Loodus on inimesele elu ja tervise allikas; loodusega suhtlemine nõuab mõistuse ja südame koostööd.
- Loodus on terviklik süsteem, milles kõik on omavahel põhjalikult seotud.
- Loodus on meie kõikide ühisvara, mida tuleb kaitsta ja säästa.

RMK loodushoiuosakonna ülesandeks on säästliku rekreatiivse looduskasutuse korraldamine riigimetsas, arvestades looduse taluvuspiire ja säästes bioloogilist mitmekesisust. Mõistagi on tegevus tõhus vaid kasutajate keskkonnateadlikkust edendades.

Loodushoiuosakond täidab talle pandud ülesannet kolme tegevussuuna kaudu: igapäevase teostamise võimaluste loomine RMK puhkealadel ja kaitsealadel, looduses liikumise võimaluste kavandamine ja rajamine koostöölepingute alusel ning loodushariduslik tegevus RMK looduskeskustes ja loodusmajades.

Loodushoiuosakond on valinud, kavandanud ja rajanud üle Eesti 13 RMK puhkeala: Aegviidu-Kõrvemaa, Haanja-Karula, Räpina-Värska, Kiidjärve-Kooraste, Peipsi põhjaranniku, Põhja-Eesti, Tallinna ümbruse, Tartu-Jõgeva, Sakala, Nõva, Pärnumaa, Hiiumaa ja Saaremaa. Alates 2009. aasta veebruarist tegeleb RMK külastuskorraldusega ka viies Eesti rahvuspargis ning ligi 40 muul kaitsealal.

Arendamaks inimeste keskkonnateadlikkust, teeb RMK koostööd säästlikku mõtteviisi arendavate partneritega erasektorist ning kohalike omavalitsustega.

Looduses liikumise teavet ja loodusharidust jagatakse üle Eesti asuvates teabepunktides ja looduskeskustes. Viimased pakuvad põnevaid programme ja praktilist tegevust nii lastele, noortele kui täiskasvanutele.

Eesti looduskaitse arengukava aastani 2035. 2006

http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=181566/Looduskaitse_arengukava_100506.pdf